
ЗЕЛЕНСЬКА О.П.,
доктор педагогічних наук,
кандидат філологічних наук,
доцент, професор кафедри
іноземних мов,
Львівський державний
університет внутрішніх справ,
м. Львів

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ ВНЗ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Гуманітаризація навчання передбачає втілення в життя принципів гуманізації освіти, створення відповідних матеріальних, економічних, організаційних, духовних, культурних, психологічних та моральних умов для розвитку та виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості. Невід'ємним чинником гуманізації та гуманітаризації сучасної освіти у ВНЗ системи МВС України є культурологічна підготовка майбутнього працівника правоохоронних органів.

Ключові слова: вища освіта, гуманізація, гуманітаризація, культурологічна підготовка, курсант, особистість.

Гуманитаризация обучения предусматривает воплощение в жизнь принципов гуманизации образования, создание соответствующих материальных, экономических, организационных, духовных, культурных, психологических и нравственных условий для развития и воспитания всесторонне развитой, гармонической личности. Неотъемлемой частью гуманизации и гуманитаризации современного образования в ВУЗах системы МВД Украины является культурологическая подготовка будущих сотрудников правоохранительных органов.

Ключевые слова: высшее образование, гуманизация, гуманитаризация, культурологическая подготовка, курсант, личность.

Humanitarization of learning foresees the implementation of the principles of humanization of education into life, the creation of the particular material, economic, organizational, spiritual, cultural, psychological, and moral conditions for developing and educating an all-round, harmonious individuality. The culturological training of the future law enforcement officers is an integral part of humanization and humanitarization of modern education at the higher educational establishments of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Key words: *higher education, humanization, humanitarization, culturological training, cadet, individuality.*

Кардинальні зміни, що проходять в нашій країні в усіх сферах її життєдіяльності, зумовлюють необхідність пошуку нових підходів до вирішення завдань, які стоять, зокрема перед вищою освітою. Освіта покликана створювати умови для всебічного розвитку багатогранної особистості, її активної життєвої позиції, для її прагнення до самовдосконалення та самореалізації в певній галузі діяльності, яка повинна задовольнити потреби суспільства, для навчання і виховання спеціалістів, що мають ґрунтовну теоретичну та практичну підготовку, для забезпечення їх інтелектуальної, психологічної, моральної готовності до діяльності, здатності до засвоєння нових знань і прийняття нестандартних рішень, для розвитку їх творчого потенціалу і підвищення інтелектуального, духовного, культурного та фізичного рівня. Освіта – визначальний чинник політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства [9, с. 6]. У зв'язку з соціально-економічними та духовними змінами в житті на-

шого суспільства необхідно уточнити завдання освіти, зокрема вищої на новому етапі розвитку країни та удосконалити її структуру, систему управління нею, зміст навчально-виховного процесу, докорінним чином покращити підготовку молоді до праці, підвищити соціальний статус викладача. Знання кожній людині необхідні, щоб орієнтуватися в навколишньому світі, щоб пояснити все, що з нею і навколо неї відбувається, щоб спланувати своє життя, задовольнити матеріальні та духовні потреби, щоб змінити світ та навколишню дійсність, яка її оточує, на краще [7, с. 121]. Реформи, які проходять у країні, не можуть не зачепити й системи освіти, по-перше, тому, що соціально-суспільні зсуви в державі занадто значні, по-друге, на початку ХХІ століття система потребує модернізації, принципово нового підходу, згідно з яким усі основні показники системи освіти і підготовки кадрів повинні точно визначатися потребами сфер економіки, політики, суспільного життя, культури тощо, а великого значення набуває завдання підвищення їх якості. Тріада “якісна освіта – міцна економіка – високий рівень життя” передбачає імперативність освіти як

першооснови соціального розвитку, яка не має альтернативи. Тому вислів філософа-педагога «Освіта – останній оборонний рубіж держави» – актуальний для нас [6, с. 18]. Сьогодні міць нашої держави полягає не лише в її промисловому та економічному потенціалі, але й у великих можливостях суспільно-політичних, науково-технічних і культурних знань, отриманих населенням. Ці знання повинні матеріалізуватися у виробництві, праці мільйонів людей, у досягненні науки, техніки та культури, в самому житті суспільства, підвищенні якості людського капіталу, про що йдеться у схваленій Національній доктрині розвитку освіти, а також у новому Законі України “Про вищу освіту”, який декларує, що освітній процес як інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки спрямований на формування гармонійно розвиненої особистості [4]. Серед пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти зазначені особистісна орієнтація освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; пропаганда здорового способу життя; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу. Держава повинна забезпечувати виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, сучасної європейської цивілізації; збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій, виховання шанобливого ставлення до національних святинь, української мови, історії, культури народів і меншин, що проживають в Україні, формування культури міжетнічних і міжособистісних відносин; виховання людини демократичного світогляду, яка з повагою ставиться до традицій, культури, віросповідання та

мови спілкування народів світу; етичне та естетичне виховання. Реалізація Національної доктрини забезпечить перехід до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу особистості та суспільства [9, с. 8, 9, 27]. Сучасна система освіти закладає інтелектуальні основи особистості нового типу, формує світогляд та національну свідомість молодого покоління, забезпечує його знаннями та навичками для успішної діяльності в сфері матеріального та духовного виробництва, а також суспільної діяльності, створює стійку потребу в безперервній освіті, надаючи кожній людині можливість за допомогою додаткового навчання чи самостійної цілеспрямованої роботи продовжувати свій розумовий розвиток, сприяє цілеспрямованому формуванню соціокультурних цінностей, духовності, гуманістичного світобачення та культури майбутніх фахівців.

Серед концептуальних ідей та поглядів на стратегію і основні напрями розвитку освіти в XXI столітті значна увага приділяється проблемам гуманізації та гуманітаризації освіти. Проблема гуманітаризації, гуманітарної освіти в широкому значенні як продуманої комплексної системи естетичного, художнього виховання і залучення студента чи курсанта до багатств світової культури є однією з найбільш актуальних у наш час. Збалансувати професійні знання, вміння та навички із загальнокультурними, дати суспільству спеціаліста, який має високу професійну підготовку і загальну культуру, виховати повноцінну інтелігенцію – мета вищого навчального закладу [5, с. 52]. Різні питання гуманної освіти розглядають Андрущенко В., Балл Г., Беланова Р., Бех І., Гончаренко С.,

Дебич М., Єлканова Т., Журавський В., Зязюн І., Кісіль М., Кононенко П., Кравець О., Лежніков В., Михальченко Н., Наливайко Н., Романенко М., Романовський О., Савош Г., Сидоренко О., Хомутцова Н. та інші. Однак, переорієнтація освіти на особистісний розвиток та формування цілісної особистості – настільки важлива проблема, що вона потребує постійного вивчення, аналізу та реалізації. Простір освіти дедалі інтенсивніше заповнюється імперативом гуманізму й демократизації, оскільки їхні цінності ставлять у центр усього людську особистість [1, с. 6]. Культурно-моральні цінності включають як специфічний національний зміст, зумовлений особливостями розвитку тієї чи іншої нації, так і загальні норми і правила співжиття, загальнолюдські цінності. Мораль і культура народу наслідують, критично переробляючи і розвиваючи далі все краще в загальнокультурному і моральному фонді людства, збагачують людську цивілізацію. Формування всебічно розвиненої, гармонійної особистості, що є метою гуманізації вищої освіти, передбачає засвоєння цього фонду. А гуманітаризація навчання має на меті втілення в життя принципів гуманізації, створення відповідних матеріальних, економічних, організаційних, духовних, культурних, психологічних та моральних умов для розвитку та виховання такої особистості. Особистість – це завжди індивідуальність, яка формується в культурі і на основі культури. Професія набуває людського смислу для особистості лише тоді, коли за нею виявляється щось більш високе і самоцінне, а саме, набуття своєї індивідуальності у багатогранному і суперечливому світі культури. Гуманізм в освіті по великому рахунку і повинен сприяти самовираженню особистості у світі культури, її вільному

самовизначенню [8, с. 7]. Отже, освіта і культура нерозривно пов'язані між собою. Кваліфікований спеціаліст повинен формуватися не лише на основі професіоналізації, але й залучатися до вищих ідеалів, духовних цінностей, до світу культури. Фахова підготовка в сучасній вищій школі іманентно передбачає гуманітарний, соціально спрямований і орієнтований, культуроформуючий вимір студента [3, с. 159]. Тому зростає роль культурологічної підготовки студентів і курсантів як процесу професійної підготовки та розвитку особистості фахівця через призму поняття культури. Цей процес відбувається в особливому культуровідповідному середовищі, що дає змогу особистості вільно виявляти свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку та самовизначення в світі культурних цінностей. Хоча проблема культурологічної підготовки майбутніх фахівців розглядається в роботах В. Антофійчука, В. Багацького, В. Библера, В. Виткалова, О. Граб, О. Вознюка, В. Залеського, Т. Зюзіної, М. Каранди, В. Компанієць, Л. Маслака, В. Маслова, Г. Філіпчука та інших, вона є дуже актуальною і її необхідно розв'язувати на теоретичному і методичному рівнях.

Гуманітаризація освіти визначається як її переорієнтація з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу і насамперед – світу культури, світу людини, на формування в молоді гуманітарного й системного мислення; як система заходів, спрямованих на пріоритетний розвиток загальнокультурних компонентів у змісті, формах і методах навчання й таким чином на формування особистісної зрілості тих, хто навчається, розвиток їхніх творчих здібностей. Одним із найважливіших практичних напрямів гуманітарної

освіти є перегляд змісту навчання, відображення в ньому в доступній формі світової філософської та загальнокультурної спадщини, філософських і етичних концепцій, історії та науки. Гуманітаризація освіти передбачає також підвищення в навчальному процесі статусу гуманітарних дисциплін з радикальним їх оновленням [2, с. 77]. Крім того, основний акцент робиться на особистість як головну цінність навчально-виховного процесу, її саморозвиток та самостворення у світі культури. Цілями гуманітаризації освіти повинні бути визначення людиною свого місця в світі, уміння взаємодіяти з ним, формування в неї належної професійної компетентності, активізація її творчої самостійності, оволодіння нею знаннями історії та теорії загальнолюдської та національної культури, сприйняття нею соціокультурного середовища і здатність до взаєморозуміння та взаємодії з іншими людьми, завдяки чому відбувається розвиток і взаємозбагачення особистості, формування її духовно-моральних основ. Культурологічна підготовка курсантів і студентів передбачає спрямування всіх компонентів освіти і виховання на культуру та людину, що є суб'єктом діяльності людської культури, яка її творить і яка здатна до саморозвитку. В наш час уже абсолютно недостатньо, щоб працівник правоохоронних органів умів вправно стріляти з усіх видів зброї, добре водити штатний автомобіль, мати навички тактичного чи оперативного мислення і належний зовнішній вигляд. Сьогодення вимагає від правоохоронців володіння не тільки знаннями, вміннями і навичками, необхідними для їх успішної професійної та до деякої міри соціальної діяльності, але й формування відповідних якостей особистості, здатної до культурного саморозвитку, самовиз-

начення у світі культурних цінностей, тобто суспільству потрібні не тільки висококваліфіковані спеціалісти, але й високоосвічені та висококультурні люди. Естетична і художня освіта та виховання визнані важливими чинниками підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів. Спілкування з прекрасним в мистецтві, природі, праці, людських взаєминах, естетичне ставлення до правоохоронної діяльності – важливі чинники формування особистості офіцерів. Засобами культури, мистецтва можна досить ефективно впливати на людину. Література і музика, театр і танець, малюнок і скульптура можуть відбиватися на настрої, психічному стані, формувати нові властивості людини. Культуру й мистецтво можна використовувати не лише для розваги, відпочинку, а й вдосконалення навчання і виховання. В педагогічній науці набуло чинності, стало значним й авторитетним естетичне виховання, художня та естетична освіта.

Культурологічний зміст виховання сучасної людини характеризується засвоєнням загальнолюдських цінностей, діяльність – культуротворчістю, а поведінка – незалежністю та саморегуляцією. Виходячи з цього, загальну мету сучасної освіти можна визначити як використання культуротворчого аспекту для формування особистості майбутнього фахівця. А це означає, що слід виховувати особистість, ядром якої є суб'єктні властивості, що визначають міру її свободи, гуманності, духовності та життєтворчості. У концепції культуротворчого підходу (Н. Бердяєв, Є. Бондаревська, В. Краєвський, І. Лоський, П. Флоренський) людина постає як епіцентр культури, її найвища духовна цінність. Людина знаходить свою духовну сутність, стає частиною людства, досягаючи культуру

і творячи її.

Говорячи про культурологічну підготовку курсантів і студентів, необхідно також торкнутися проблем діалогу культур та полікультурності, без розуміння та урахування яких не можна сформувавши поняття та принципи культурологічного підходу до освіти. Культурологічна підготовка курсантів ВНЗ системи МВС України – формування всебічно розвиненої, гармонійної особистості професіонала-правоохоронця, здатного здійснювати професійну діяльність у полікультурному середовищі, спеціальна теоретична, практична і методична професійна підготовка фахівця шляхом формування, поглиблення, розширення та оновлення його професійних знань, умінь і навичок у галузі міжособового та міжнаціонального спілкування, тобто готового до комунікації та співробітництва з представниками інших культур, Культурологічна підготовка як галузь виховання взагалі будується і здійснюється за загальнопедагогічними принципами – принципами навчання і принципами виховання.

Культура виявляється в таких формах, як наука, мистецтво, література, етика, релігія, філософія. Тому, видається цілком зрозумілим, що на сучасному етапі розвитку та реформування освіти значна увага у ВНЗ приділяється гуманітарним дисциплінам, а також гуманітаризації негуманітарних дисциплін. Наприклад, освітня політика Європейського Союзу передбачає базовий комплекс інтеграційних дисциплін, до складу якого входять порівняльна історія, основи права та політекономії, мови та література, соціологія та культурологія. Ці гуманітарні дисципліни спрямовані на ви-

явлення особливостей національної культури та її зв'язок із загальнолюдськими цінностями, а також на формування навичок міжкультурної комунікації. Серед вказаних дисциплін особливе місце внаслідок свого предмета дослідження та специфіки знань посідає культурологія, яку необхідно вирізняти серед усіх тих наук, що торкаються сфер її інтересів, доповнюють та поглиблюють її. Культурологія – наука, що має інтеграційний, міждисциплінарний характер, формується на стику соціального і гуманітарного знання про людину і суспільство і вивчає культуру як цілісний феномен. Основні напрями культурологічних досліджень визначаються можливостями культурології у впливі на особистість, крім того, масивний пласт аксіології дозволяє їй виступати фундаментом гуманітаризації сучасної освіти.

Таким чином, культурологічна підготовка майбутнього працівника правоохоронних органів є невід'ємною складовою гуманізації та гуманітаризації сучасної освіти у ВНЗ МВС України, процесу, що є важливим чинником соціально-культурного і науково-технічного прогресу людства. Вона повинна бути наповнена культурними смислами і бути полікультурною за своїм змістом. Культурологічна підготовка виконує такі функції: допомагає набутти цінностей і смислу життя; підтримує індивідуальну та творчу самобутність; забезпечує розвиток як людини культури, так і цілісної особистості, задовольняє потреби людини в загальних і спеціальних знаннях. У світлі культурологічного підходу до освіти майбутній правоохоронець виступає як вільна, активна, рівноправна особистість, здатна до саморозвитку, самоосвіти та самозмін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І.Д. Принципи сучасної освіти /І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – К.: Вид-во “Педагогічна преса”, 2005. – № 4 (49). – С. 6-27.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В.С. Журавський. – К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2003. – 416 с.
4. Закон України “Про вищу освіту”. – Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 37-38.
5. Зеленська О.П. Деякі засоби гуманітаризації навчально-виховного процесу при навчанні іноземної мови для спеціальних цілей / О.П. Зеленська // Стратегії та методи навчання мовам для спеціальних цілей: науково-методичні матеріали 5-ї Ювілейної міжнародної конференції (Київ, 11-12 жовтня 2001 року). – К. – 2001. – С. 52.
6. Зінковський Ю. Каміні спотикання вітчизняної вищої освіти / Юрій Зінковський // Вища школа. – 2011. – № 3. – С. 7-18.
7. Кивва Н.И. Почему и зачем человеку учиться / Н.И. Кивва // Современные теории и методы обучения иностранным языкам. – М.: Изд-во “Экзамен”, 2006. – С. 120-122.
8. Кравец А.С. Гуманизация и гуманитаризация высшего образования [Электронный ресурс] / А.С. Кравец // Воронежский гос. ун-т. – Режим доступа: <http://www.rciabc.vsu.ru/irex/pubs/kravets2.htm>
9. Національна доктрина розвитку освіти. – Болонський процес: нормативно-правові документи / Укладачі: З.І. Тимошенко, Ю.І.Г. Оніщенко, А.М. Греков, Ю.І. Палеха. – К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2004. – С. 6-27.